

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományok Doktori Iskola
Régészet Doktori Program

Oross Krisztián

**Balatonszárszó–Kis-erdei-dűlő lelőhely középső neolit
településszerkezete és közép-európai párhuzamai**

Doktori disszertáció tézisei

Budapest
2013

I. A DISSZERTÁCIÓ CÉLKITÚZÉSEI

A közép-európai vonaldíszes kerámia kultúrájának (közép-európai VK) megjelenése gyakorlatilag egyet jelent Közép-Európa neolitizációjával. A folyamatban a Kárpát-medence nyugati részének kitüntetett szerepe van, hiszen itt lokalizálható a kultúra kialakulásának területe. A magyarországi településterület kétséget kizáróan a közép-európai VK integráns része, bár a magyar régészeti terminológia hagyományosan a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája (DVK) elnevezést használta és használja részben ma is a hazai leletegyütteseket bemutató publikációkban.

A kultúrának már az 1980-as évek végén több száz lelőhelye volt ismert a Dunántúlon és az azzal szomszédos, a Duna bal partján fekvő területeken. A településekről alkotott nézetek azonban részben felszíni gyűjtések, részben kis felületekre kiterjedő ásatások által nyert információkon nyugodtak. Ennek szükségszerű következménye volt, hogy a kultúra más régióiban több ezer épületalap alapján megismert oszlopszerkezetes épülettípus magyarországi jelenlétéről rendkívül korlátozott ismeretek álltak rendelkezésre, a települések szerkezetéről pedig egyáltalán nem voltak megbízható adatok.

Az 1990 és 2010 közötti két évtized nagy felületeken folytatott ásatásai alapvetően változtatták meg a kultúra magyarországi építészetének és településeinek témakörében felhalmozódott forrásanyag mennyiségét és minőségét egyaránt. A dolgozat egyik célkitűzése az erre vonatkozó, tudományos közleményekben hozzáférhető információk áttekintése, kritikai értékelése volt.

Számos, a német, angol és francia nyelvű publikációkban állandósult elnevezést a magyar kutatás egyáltalán nem vagy nem azok eredeti formájában használt. A kutatott szakterület magyar nyelvű terminológiai alapjai ezért jelentős kiegészítésre szorultak. Sürgető volt egy olyan, a témakörben teljes körűen használható speciális szókészlet megteremtése, amely egyrészt összhangban van a kultúra egészének jellemzésére kialakított fogalomtárral, másrészt világosan és egyértelműen használható a magyarországi jelenségek és folyamatok leírására.

Ezen túlmenően a szerző legfontosabb feladatának a saját terepi kutatásain feltárt újkőkori település építészeti és településrégészeti kérdéseinek tárgyalását tekintette. A munka folyamán nyilvánvalóvá vált, hogy a balatonszárszói tapasztalatok alapján tett megállapításokat néhány további, közöletlen leletegyüttesből származó adatsorral szükséges kiegészíteni. Az így megteremtett alapra építve vált lehetővé a kultúra magyarországi építészetének és településszerkezeteinek részletes elemzése, különös tekintettel a Balatontól délre fekvő területekre. Túl a Magyarországot és a Kárpát-medence nyugati részét jellemző sajátosságok felvázolásán választ kellett adnom arra a kérdésre, hogy a megfigyelt jelenségek, szokások milyen mértékben egyeznek, illetve különböznek a kultúra más régióiban tapasztalt jellegzetességekkel. Ennek ismeretében reméltem újszerű konklúziókat levonni a magyarországi települési régióknak a közép-európai VK egészén belüli szerepéről és kapcsolatrendszeréről.

II. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS FORRÁSAI

A munka során természetesen nem hagyhattam figyelmen kívül azt a tényt, hogy a kultúra kutatásának számos közép-európai országban egy évszázadnál is régebbi hagyományai vannak. Ennek megfelelően az épületek és települések modern szemléletű elemzése is sok évtizeddel a magyarországi ilyen irányú feldolgozásokat megelőzően kezdődött. Az okok kizárólag abban keresendők, hogy az európai feltárások kimagasló településrégészeti felfedezései sokkal összetettebb értelmezési lehetőségeket rejtettek magukban, mint a magyarországi ásatási tapasztalatok.

Rendelkezésekre állt tehát az európai kutatás eredményeinek széles palettája. Ezek közül is kiemelkedik a rendkívül alaposan kidolgozott és a forrásanyag gyarapodásával párhuzamosan folyamatosan fejlesztett épülettípológia, és az általa ihletett épületrekonstrukciók tapasztalatai. A települések fejlődésének szemléltetésére a kutatók több generációja által megteremtett komplex, módszerek

sorát integráló modelleket pedig kellő kritikával, de azok elemeit a lehető legrészletesebben megismerve igyekeztem felhasználni.

Mint már említettem, az egyik legfontosabb forráscsoportot a régészeti szakirodalomban közölt adatok jelentették, annak ellenére, hogy a Magyarországról származó információk a kívánt vizsgálatokhoz számos esetben túlságosan általánosnak bizonyultak. Publikációk eredményeire mindenekelőtt az Észak-Dunántúl településeinek tekintetében támaszkodtam, csakúgy mint Délnyugat-Szlovákia esetében, amely a Kárpát-medencei települési régió legészakibb láncszemeként vitathatatlanul különleges jelentőséggel bír.

A legfontosabb és legtöbb szempont szerint elemzett forrásanyag a Balatonszárszó–Kis-erdei-dűlő lelőhelyen feltárt település régészeti jelenségeiből állt. Támaszkodhattam a kerámia leletanyag feldolgozásának a dolgozat megírásáig megfogalmazott eredményeire is. A kerámia tipológiai elemzése, szeriációja, valamint korrespondenciaelemzése volt a kronológiai jellegű következtetések egyik alapvetése. További telepek régészeti jelenségeinek és leletegyütteseinek vizsgálatára azzal a céllal került sor, hogy összehasonlító anyagot nyerjek a balatonszárszói eredmények kiértékeléséhez. A Balaton déli partvidékén Balatonszemes–Szemesi-berek lelőhelye szolgált értékes tapasztalatokkal, a Dél-Dunántúlon Tolna–Mözs település építészetét és fejlődését tekintettem át. Ezeket a Balatontól délre fekvő lelőhelyeket néhány kisebb településrészlet egészítette ki, mint például a kisalföldi Kóny–Proletár-dűlő II.

III. BALATONSZÁRSZÓ–KIS-ERDEI-DŰLŐ ÉS TOLNA–MÖZS ÚJKŐKORI TELEPÜLÉSEI

Balatonszárszó–Kis-erdei-dűlő

Balatonszárszó határában 2000 és 2006 között a közép-európai VK kiterjedt települését tárta fel az újkőkor régészeti problémáinak kutatásával foglalkozó, szakemberekből álló csoport, Belényesy Károly és a disszertáció szerzőjének

vezetésével. A településnyomok egy észak felé nyitott platón, mintegy tízhektáros területen váltak ismertté.

Az egyik legjelentősebb felfedezés a kultúra oszlopszerkezetes épületnyomainak megtalálása volt, amelyek nagy része több szerencsés körülmény együttállása miatt kifejezetten jó állapotban maradtak fenn. Az ásatás helyszínén 48 épületalap (A kategória) azonosítása volt lehetséges, a feldolgozás során 11 további épület (B kategória) pontos helyét lehetett meghatározni különböző szempontok, töredékesen fennmaradt régészeti jelenségek alapján. Előkerültek az oszlopszerkezetek nyomai, a konstrukció belsejében húzódó három hosszanti oszlophelysor, amely egyes esetekben két további, a hosszanti falakat jelző oszlopsorral egészült ki. Az épületek hossza 8,6 és 25 méter között változott, szélességük jellemzően a 6 és 7,5 méter közötti szűk sávban mozgott. Az épületek hosszanti falait a velük párhuzamosan futó, hosszanti gödröknek nevezett agyaggyerő gödrök szegélyezték.

A házak között kimutathatók voltak a közép-európai VK épülettípológiájának fő típusai: az egy-, két- és háromrészes épületek. A kultúra más települési régióinak tapasztalataival összevetve meglepően nagy számban fordultak elő az egy, osztatlan térből álló épületek. Ezek száma meghaladta az összes, típusba sorolható épület felét. Igazolhatóak voltak egyes, Közép-Európa nyugati területein is csupán az utóbbi években felismert jelenségek, így például az épületek utólagos bővítésének lehetősége, mint a több részből álló konstrukciók létrejöttének oka. Ezzel szemben a kultúra építészetének több szerkezeti eleme, így az alapozási árok, illetve a délkeleti épületrész tárolópadló alátámasztásaként rekonstruált kettős keresztirányú oszlopsorainak nyomai teljességgel hiányoznak Balatonszárszó újkőkori építészetében.

Az épületek között 43 temetkezés is előkerült. A településen belül férfiakat, nőket és gyermekeket egyaránt eltemettek. A csontvázas rítus kizárólagos, a halottakat kevés kivétellel zsugorított testhelyzetben helyezték el a település gödreinek felső rétegében. A temetkezések egy része egykorú a környezetében talált

településrészlettel, de a halottak számos esetben a telep olyan részén kerültek földbe, amelyet a temetéskor a mindennapi élet céljaira már nem használtak. A korai és a kései VK időszak temetkezési szokásai között nyilvánvaló különbségek figyelhetők meg. Az előbbi folyamán az összes holttestet a bal oldalára fektették, egy kivételével kelet–nyugati irányhoz közeli tájolással. Ezzel szemben a kései VK időszak temetkezései úgy testhelyzetüket, mint irányításukat tekintve nagy változatosságot mutatnak. A bal oldali fektetés dominanciája megmaradt, tájolás szempontjából pedig a holttestek döntő többsége három típus (észak–dél, északkelet–délnyugat, dél–észak) között oszlik meg. Sírmelléklet hét esetben került elő, a melléklettel ellátott halottak mindig férfiak vagy gyermekek voltak.

A település a korai VK időszak Bicske-Bíňa/Bény fázisában népesült be, az azt követő Milanovce/Nyitra nagyvár fázisban szintén lakott volt, majd folyamatosan éltek itt a kései VK időszak idején. Földrajzi helyzetének külön jelentőséget ad, hogy abban a sávban fekszik, amely a kései VK időszak fiatalabb fázisaiban az északi zselizi és a déli keszthelyi típusú kerámia leletanyaggal jellemezhető zónák átmeneti területe. Ennek megfelelően az adott korú régészeti jelenségekben mindkét díszítési stílus megjelent. A település élete az abszolút kronológiai adatok alapján hozzávetőlegesen 5350–5000/4950 cal BC közé keltezhető.

A telep a korai VK időszak fázisainak idején egy egymástól jelentős távolságban felépített, egykorú épületekből álló település (szer) volt, amely azonban gyökeres átalakuláson ment keresztül a kései VK időszak elején. Ekkor egy nagyméretű település alakult ki, a korábbihoz képest egymáshoz közelebb felépített házakkal. A kései VK időszak településrészének épületei a feltárt terület déli részének sűrűn beépített felületein álltak.

A település fejlődésében a kerámiatipológiai stúdiumok alapján öt fázis különíthető el. Kimutathatóak a mindenkor lakott terület makroszintű elmozdulásai. Ezek szerint a korai VK időszak szere, azaz az 1. és 2. településfázisok az északkeleti részen fokozatosan húzódtak déli irányba. A kései VK időszak kezdetén a 3. településfázis (korai Keszthely) házai már kifejezetten a déli terület keleti felén jöttek

létre. A 4. településfázisban (Keszthely) az épületek a plató teljes szélességében megtalálhatók voltak. Az 5. településfázist (Keszthely-Zseliz) csak hat épület képviseli, a fázis további házalapjai jórészt a feltárt terület határain kívül húzódnak.

A középszintű struktúrákat a házcsoporthoz tartozó épületekből álltak. A Rajna-vidéken használt értelemben udvarok és telkek nem mutathatók ki a településen, a felállítandó településtörténeti modellek flexibilitásának megőrzése és a preconcepciózus elemek kiiktatása érdekében a házcsoporthoz tartozó épületek elnevezés használata mellett döntöttem. Az egy házcsoporthoz tartozó konstrukciók nyomai közel párhuzamos hossz tengellyel, egy általában kelet–nyugati irányúhoz közeli vonalban kerültek elő az ásatáson. A házcsoporthoz tartozó épületei rendszerint ugyanazt a településfázist képviselik, kifejezetten ritkán fordul elő, hogy a csoport szélén lévő házalap egy következő fázisra keltezhető.

A kerámia leletanyag feldolgozása még folyamatban van, ezért az általam felállított településtörténeti modell korántsem teljes és nem terjed ki minden részletre. Ennek ellenére leszögezhető, hogy az egyes házcsoporthoz tartozó épületek fejlődése komoly eltéréseket mutat a Rajna-vidéki telekmodell megállapításaihoz képest. Ezzel ellentétben sok rokon vonás figyelhető meg a korai VK időszakra keltezett Schwanfeld települése alapján megfogalmazott modellel. Eszerint az újabb épületek a korábbiak mellett, azokkal párhuzamos hossz tengellyel épültek. Az építkezés folyamatára többféle megoldást is alkalmaztak: vannak egy irányba terjedő házcsoporthoz tartozó épületek és van, ahol az utódkonstrukciók a legkorábbi épület két oldalán létesültek.

Fontosnak tartom továbbá, hogy noha megalapozott az a feltevés, hogy minden felnőtté váló generáció hozzávetőlegesen 25 évenként új épületeket emelt, semmi se indokolja, hogy minden, egy emberi generációval korábban épült házat felhagytak volna. Komoly érvként szólnak az épületek hosszabb használata mellett a kísérleti régészeti vizsgálatok eredményei, amelyek szerint a masszív oszlopszerkezetes konstrukciók akár egy évszázadig is állhattak. A házak 50 éves használata mértéktartó számítások szerint is megalapozott feltevésnek tűnik. Így mód van az olyan háztartások további életének a modellbe való integrálására is, amelyek

már kibocsátottak új épületekbe költözött fiatal felnőtteket. Fel kell adni a telekmodell azon elemét is, hogy egy házcsoporthoz egy időben csak egyetlen épület állt, de ez nem jelenti azt, hogy egy házsorokból álló település jött volna létre. Az is valószínű, hogy párhuzamosan léteztek konzervatívabb és újszerűbb eszközkészletet használó háztartások, ezért a korszakváltások idején jó eséllyel állhattak egyszerre, kerámiatipológiai alapon két egymást követő fázisra keltezett épületek.

Tolna–Mözs

A Tolnai-Sárközben található Tolna–Mözs újkőkori településének feltárt részlete az M6-os autópálya nyomvonalához igazodik, így az ásatás által megismert régészeti jelenségek egy 700 méter hosszú és 60–70 méter széles területsávban kerültek elő. A három ismertté vált településrészen 47 épület nyomai voltak azonosíthatóak. Az épületeket jelző régészeti jelenségek a balatonszárszóiakhoz képest jóval szerényebb állapotban maradtak fenn. Az oszlophelysorok rendszerint hiányosak voltak, de számos esetben egyáltalán nem maradtak fenn. Az azonban bizonyos, hogy a település kezdeteitől a közép-európai VK tipikus, hosszanti gödrökkel szegélyezett oszlopszerkezetes épületei álltak a lelőhelyen.

A három településrész időben követi egymást, de használatuk tekintetében mindenképp kell átfedésekkel számolni. A kerámia leletanyag alapján a déli bizonyult a legkorábbinak. A Starčevo-kultúra kései szakaszára emlékeztető kerámiatárgyak mellett az anyagi kultúra a korai Vinča-kultúra nyilvánvaló hatásait viseli magán, a klasszikus, karcolt vonaldíszes díszített kerámia alárendelt szerepet játszik. A déli településrész a korai VK időszakon belül is egy idősebb szakaszt képvisel. A középső településrészen a korai VK időszak homogén leletanyaga látott napvilágot. Az északi településrész képviseli a feltárt területen fellelhető legfiatalabb horizontot. Épületei a korai és a kései VK időszakok közötti átmenetet szemléltetik, keltezésük megfelel a balatonszárszói 1–3. településfázisoknak.

Az épületek a kezdetektől házcsoporthoz rendeződtek a balatonszársói lelőhely kései VK településrészén tapasztalt módon, azaz a házalapok sorokat képeztek. Pontosabb kelezésre az északi településrészen volt lehetőség, ahol a házcsoporthoz fejlődése szintén a Balatonszárszón megismert alapelveket követte. Általában azonos fázishoz tartozó épületek alkották a csoportokat, ha azonban egymást követő fázisok épületeiből álltak össze, akkor a fiatalabb fázishoz tartozó épület a házcsoporthoz szélén helyezkedett el.

IV. A KÖZÉP-EURÓPAI VK TELEPÜLÉSRÉGIÓJA A KÁRPÁT-MEDENCE NYUGATI TERÜLETEIN

A közép-európai VK formatív időszakában Magyarország nyugati területei – és ezen belül az a régió, ahol a Starčevo-kultúra északi peremvidéke húzódott – döntő szerepet játszottak a kultúra kialakulásában. A korai VK időszak Bicske-Bíňa/Bény fázisában a Dél-Dunántúl hasonlóan fontos folyamatok színhelye volt, mert közvetlenül ez a terület tartozott a korai Vinča-kultúra jól kimutatható befolyási övezetéhez. Ezeket, a Duna völgyében Közép-Európa széles területei féle továbbgyűrűző hatásokat a kultúra gyors elterjedésének egyik okaként lehet azonosítani. A kései VK időszakban a Balatontól délre fekvő régió azonban – közép-európai nézőpontból – peremterületté vált.

A dolgozat megírásának idején nagyjából 50 lelőhelyről volt tudható többkevesebb bizonyossággal, hogy ott a közép-európai VK oszlopszerkezetes épületei is előkerültek. A házalapok száma hozzávetőlegesen 300. Az igazi kérdés nem az, hogy a kultúra magyarországi településeinek oszlopszerkezetes házaiban laktak-e az emberek, hanem hogy az épületek egyes szerkezeti megoldásai mennyiben felelnek meg a közelebbi és távolabbi településrégiók építészeti hagyományának, illetve miben különböznek attól. Jól összevethető forrásanyag a kései VK időszakból áll rendelkezésre. Ezek szerint Délnyugat-Szlovákia és az Észak-Dunántúl településeinek építészeti jellegzetességei teljesen megegyeznek a Közép-Európa keleti részén tapasztalt építészeti szokásokkal. A Balatontól délre viszont számos, az előző

régiókban megszokott szerkezeti elem vagy teljesen hiányzik, vagy kivételesnek számít.

Az észak- és dél-dunántúli települések képe, illetve szerkezete egyaránt különbözik a Rajna-vidéki lelőhelyek alapján megalkotott telekmodell nyomán a kultúra általános települési módjaként számon tartott halmazszerű, gyakran teljesen vagy részlegesen korábbi épületek helyén felépült házakból álló telepektől. Komoly egyezések mutathatóak ki ellenben a korai VK időszak számos, Németországban feltárt településével, ahol az egymást gondosan elkerülő, párhuzamos hossztengetű házalapok sorokba rendeződve láttak napvilágot. Ez a településszerkezeti forma minden bizonnyal a Magyarország déli területeinek korai újkőkort jelentő Starčevo- és Körös-kultúrák öröksége, de általánossá vált a korai VK időszak teljes településterületén is. Lényeges változások a Flomborn időszaktól következtek be Közép-Európa legnagyobb részén, így Délnyugat-Szlovákiában is. A ma ismert magyarországi települések azonban egészen a közép-európai VK végéig a korábbi településszerkezeti mintákat követték.

Délnyugat-Szlovákia abból a szempontból is a nyugatabbra fekvő régiókhoz kötődik, hogy ott bizonyítottan megjelentek a településektől elkülönült temetők. Magyarországon jelenleg csak településeken belüli temetkezések kerültek elő.

Lényeges tapasztalat, hogy az anyagi kultúrának és a szokásrendszereknek az általam vizsgált elemei kivétel nélkül szoros összefüggéseket mutatnak a Kárpát-medence legkorábbi újkőkori közösségeinek tradícióival. A közép-európai VK Kárpát-medencei településterületén belül kétséget kizáróan léteztek regionális szokások és hagyományok, az általánosan elfogadott gyakorlatot azonban rendszerint még az adott régió belül sem alkalmazták kizárólagosan. A szokásoknak és hagyományoknak létezett egy elfogadott tárháza, ezen belül azonban az adott közösségek szabadon választották ki az általuk valamilyen szempontból legelőnyösebbnek tartott megoldásokat.

Belényesy K.–Marton T.–**Oross K.**: Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő. In: Honti et al.: A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán 2000–2001-ben végzett megelőző régészeti feltárások. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 15 (2002) 9–15.

Oross K.: Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő. *Régészeti kutatások Magyarországon 2002 – Archaeological Investigations in Hungary 2002* (2004) 177.

Oross K.: Újkőkori telepkutatások Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő lelőhelyen 2000–2003 között. Neolithic settlement investigations at the Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő site between 2000 and 2003. *Régészeti kutatások Magyarországon 2003 – Archaeological Investigations in Hungary 2003* (2004) 17–25.

Oross, K.: Das neolithische Dorf von Balatonszárszó. Forschungen zwischen 2000–2002. *Antaeus* 27 (2004) 61–80.

Oross K.: Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő. In: Honti et al.: A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárása (2002–2003). Előzetes jelentés III. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 16 (2004) 26–28.

Oross K.–Marton T.–Fábián Sz.: Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő középső neolit településének temetkezései. Előzetes jelentés. *ΜΩΜΟΣ* 3 (2004) 283–292.

Belényesy K.–Fábián Sz.–Marton T.–**Oross K.**: Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő. In: Belényesy K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.): *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7 autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között*. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete 2007, 75–89.

Fábián Sz.–Marton T.–**Oross K.**: Újkőkori temetkezés Balatonszárszóról. In: Belényesy K.–Honti Sz.–Kiss V. (szerk.): *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7 autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordacsehi között*. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága – MTA Régészeti Intézete 2007, 90–92.

Bánffy, E.–**Oross, K.**: Entwicklung und Dynamik der Linearbandkeramik in Transdanubien. In: Zeeb-Lanz, A. (Hrsg.): *Krisen – Kulturwandel – Kontinuitäten. Zum Ende der Bandkeramik in Mitteleuropa. Beiträge der Internationalen Tagung in Herxheim bei Landau (Pfalz) vom 14.–17. Juni 2007*. Internationale Archäologie – ASTK 10. Rahden/Westfalen 2009, 219–240.

Oross, K.: Sag mir, wo die Pfosten sind, wo sind sie geblieben? Bemerkungen zur Frage der linearbandkeramischen Hausgrundrisse mit drei Pfostenreihen in Ungarn. *Ősrégészeti Levelek* 10 (2008[2009]) 77–88.

Oross, K.–Bánffy, E.: Three successive waves of Neolithisation: LBK development in Transdanubia. *Documenta Praehistorica* 36 (2009) 175–189.

Marton, T.–**Oross, K.:** Reconstructing Space in a Familiar World: the Formation of Late LBK Settlements in Central Transdanubia. In: Kozłowski, J. K. (ed.): *Interactions between Different Models of the Neolithization North of the Central European Agro-Ecological Barrier*. Prace Komisji Prehistorii Karpat PAU 5. Polska Akademia Umiejętności. Kraków 2009, 51–73.

Oross, K.: Architecture of the Linearbandkeramik settlement at Balatonszárszó–Kis-erdei-dűlő in central Transdanubia. In: Gheorghiu, D. (ed.): *Neolithic and Chalcolithic Archaeology in Eurasia: Building Techniques and Spatial Organisation. Proceedings of the XV World Congress UISPP (Lisbon, 4–9 September 2006)*. British Archaeological Reports International Series 2097. Oxford 2010, 63–80.

Bánffy, E.–**Oross, K.:** The earliest and the earlier phase of the LBK in Transdanubia. In: Gronenborn, D.–Petrascu, J. (Hrsg.): *Die Neolithisierung Mitteleuropas. Internationale Tagung, Mainz 24. bis 26. Juni 2005 – The Spread of the Neolithic to Central Europe. International Symposium, Mainz 24 June – 26 June 2005*. RGZM – Tagungen, Band 4. Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums. Mainz 2010, 255–272.

Marton, T.–**Oross, K.:** Siedlungsforschung in linienbandkeramischen Fundorten in Zentral- und Südtransdanubien – Wiege, Peripherie oder beides? In: Smolnik, R. (Hrsg.): *Siedlungsstruktur und Kulturwandel in der Bandkeramik. Beiträge der internationalen Tagung „Neue Fragen zur Bandkeramik oder alles beim Alten?“ Leipzig, 23. bis 24. September 2010*. Landesamt für Archäologie, Freistaat Sachsen. Dresden 2012, 220–239.

Oross, K.–Marton, T.: Neolithic burials of the *Linearbandkeramik* settlement at Balatonszárszó and their European context. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae* 63 (2012) 257–299.